

STRAF

Hvad gør man i et moderne retssamfund, når en af borgerne forbryder sig mod de demokratisk vedtagne love? Skal lovovertrædere straffes og på hvilken måde? Hvis man straffer, hvad er så formålet? Skal samfundet hævne sig på gerningsmanden, skal straffen afskrække andre fra at begå forbrydelser, og skal man forsøge at forbedre lovovertræderen? Hvordan tager man hensyn til både offeret og den straffede? Det er komplicerede spørgsmål, som i flere hundrede år er blevet diskuteret. I vore dage er straffesystemet måske i højere grad end nogensinde en politisk og mediemæssig slagmark, hvor følelserne truer med at tilsidesætte fornuften.

HVAD ER STRAF?

Det er en grundlæggende del af vores samfundssystem, at staten straffer borgere, der har begået en forbrydelse. I Danmark har vi valgt et system, hvor magten er delt i tre: den lovgivende, udøvende og dømmende magt. Justitsministeriet, politi, domstole og Kriminalforsorgen er de institutioner, som skal sikre, at borgere, som forbryder sig mod lovene, får en straf, der er retfærdig for forbryderen og ofret. Hvad, der anses for kriminelt, er defineret i straffeloven af 1930, og det er domstolene, der afgør, hvilken straf forbryderen skal have. I Danmark har staten mulighed for at idømme dets borgere økonomisk straf, frihedsstraf eller alternative straffe, som f.eks. fodlænke og samfundstjeneste.

”Straff er et onde, som er ment som et onde.”

Norsk professor i Kriminologi Niels Christie, I: film på www.nrk.no, 2014.

Graffiti skrevet på opslagstavle i fængslet i Horsens, 2004.

STRAFFENS UDVIKLING

I 1500- og 1600-tallet var straf kendetegnet ved at være offentlig, fysisk og religiøst begrundet. Ved offentligt at straffe forbryderen med f.eks. pisk, brændemærkning eller henrettelse, stadfæstede man Guds og kongens magt og håbede at det ville afskrække andre fra at begå forbrydelser. I slutningen af 1700-tallet øges kritikken af den korporlige afstraffelse. I starten af 1800-tallet blev det moderne fængselsvæsen etableret. Den nye måde at straffe på var ikke længere udelukkende hævn, men også et spørgsmål om forbedring. Gennem disciplin, isolation, arbejde og religiøs påvirkning skulle fængselsstraffen gøre forbryderen til et bedre menneske. Siden har fængselspraksis ændret sig markant, men frihedsberøvelsen, og ønsket om at gemme straffen og de straffede væk bag fængslets mure, lever stadig i bedste velgående.

”Straf er et fænomen, der sandsynligvis har eksisteret ligeså længe vi har haft menneskelige samfund, men hvordan man straffer og hvorfor har i høj grad udviklet sig igennem historien.”

Lektor i Kriminologi og retssociologi ved Oslo Universitet Peter Scharff Smith, 2016.

HÆVN ELLER RETFÆRDIGHED?

Inden for de sidste årtier har en hævnorienteret straffepolitisk tendens bredt sig i den vestlige verden. Resultatet har været en søgen mod mere og hårdere straf, og flere steder har resultatet været en markant stigning i antallet af fængslede. I Danmark begyndte denne tendens med en række strafskærper i 1990'erne og tog yderligere fart i dette årtusinde. Stramningerne begrundes ofte med befolkningens retsfølelse. Forskning viser imidlertid, at jo mere befolkningen ved om konkrete lovovertrædelser, gerningsmænd og straffesystemet, jo mindre vil de i reglen straffe.

”Når vi går ind for hårde straffe er det for at tilfredsstille det naturlige behov for retfærdighed som offeret har.”

Gruppeformand for Dansk Folkeparti Peter Skaarup, www.dansksfolkeparti.dk, 2016.

DEN GENNEMSNITLIGE LÆNGDE AF UBETINGENDE FRIHEDSSTRAFFE FOR VOLD I DAGE.

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Simpel vold	69	75	81	81	87	84	87	81	84	90	90	90	88
Alvorligere vold	188	195	213	219	219	213	183	228	222	222	219	201	270
Særlig alv. vold	1521	1512	1365	1839	1701	1698	1791	1440	2046	1347	1671	1890	1509
I alt	114	113	131	143	134	133	127	130	141	136	136	134	157

Justitsministeriets forskningskontor, 2014.

STRAFFENS FORMÅL

Hvilke strafformer, vi gør brug af, og hvorvidt vi ønsker hårdere eller mildere straffe, hænger sammen med vores syn på, hvad formålet med at straffe skal være. Formålet med at straffe kan være at skabe en følelse af retfærdighed, både hos ofret og i samfundet. Forbryderen skal stå til ansvar for sine handlinger. Formålet kan også være af mere moralsk karakter og ske ud fra ideen om, at straffen skal give forbryderen en mulighed for at sone sin forbrydelse. Samtidigt kan formålet med at straffe mennesker, der har overtrådt loven, også være at mindske kriminalitet. Straffen skal virke forebyggende, både ved at resocialisere forbryderen til et kriminalitetsfrit liv, og give den brede befolkning et moralsk pejlemærke af, hvad der er rigtigt og forkert.

”Hovedformålet med straffeloven, som vi kender den i dag, er at straffe, så samfundet opnår en form for hævn eller retfærdighed. Men i stedet for afsoning bør fokus være på soning og forsoning: En kriminel skal have mulighed for at gøre sin forbrydelse god igen.”

Professor emeritus ved Københavns Universitet Flemming Balvig, I:Politiko, 2015.

FÆNGSLER I DANMARK

I Danmark findes der i 2016 8 åbne og 4 lukkede fængsler. Udover fængslerne er der også 36 arrester, som hovedsagelig benyttes til indespærring af anholdte og varetægtsfængslede, men i nogle tilfælde benyttes arresten også til afsoning af kortere fængselsdomme. Endelig er der 7 pensioner, der bruges til udslusning af fanger. Kriminalforsorgen driver også de institutioner der tager sig af afviste asylansøgere, udvisningsdømte og personer på tålt ophold. I januar 2016 blev Vridsløselille Fængsel f.eks. omdannet til en institution for frihedsberøvede asylansøgere. I 2017 åbner et nyt lukket fængsel på Falster med plads til 250 fanger.

NYE STRAFFORMER

I Danmark er frihedsberøvelse den mest almindelige form for straf, når det gælder mere alvorlige forbrydelser. Erfaring og forskning har vist, at en fængselsstraf kan gøre det svært at leve kriminalitetsfrit efter løsladelse. Derfor anbefalede en arbejdsgruppe i 2004, at brugen af fængselsstraf skulle formindskes til fordel for nye strafformer som samfundstjeneste, fodlænke, genopretning og konfliktråd. Konfliktråd er et møde mellem offer og gerningsmand. De er fast praksis i Sverige, Norge og Finland, men i Danmark er det et frivilligt tilvalg med fokus på at hjælpe ofret. I 2016 viste en undersøgelse, at den danske ordning ikke havde en effekt på tilbagefaldet til kriminalitet.

”Der er en stor diskussion blandt kriminologer og andre kyndige folk om [fængsel] i virkeligheden er den bedste form for straf eller om det måske snarere er et resultat af, at vi er lidt fantasiløse, at vi ikke kan finde på noget bedre alternativ.”

Professor i etik og retsfilosofi ved Roskilde Universitet Jesper Ryberg, I: Film på www.forbrydelseogstraf.dk, 2016.

”For mig er det primære formål med konfliktråd at hjælpe ofre for kriminalitet til at bearbejde det, de har været udsat for. Vi [vil] også se på, hvordan man bruger konfliktråd i udlandet, hvor man har andre effekter af ordningen, end vi ser det herhjemme. Når det er sagt, er konfliktråd et supplement til domstolens sagsbehandling, og man skal ikke forestille sig, at konfliktråd i sig selv kan træde i stedet for straf.”

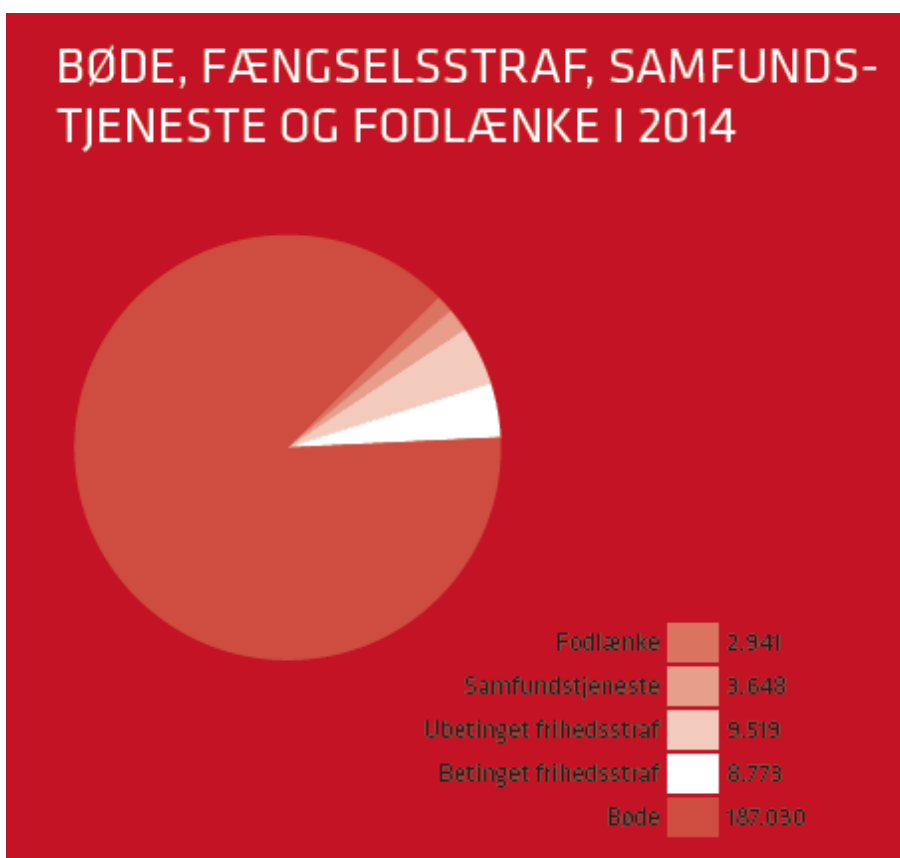
Justitsminister Søren Pind, pressemeddelelse, 2016.

STRAF I DAG

Den hyppigst anvendte straf i Danmark er en bøde. Er man idømt en fængselsstraf, er det Kriminalforsorgens opgave at udføre denne straf. Det sker typisk i et åbent eller lukket fængsel, men kan også foregå i en pension eller i et arresthus. Mange sidder varetægtsfængslet længe og kommer dermed til at tilbringe en stor del af deres ubetingede frihedsstraf under kår, som er strengere end i både de åbne og lukkede fængsler. Siden 1990'erne er der indført nye alternativer til fængselsstraffen. I 1992 blev det muligt at afsoner sin straf gennem samfundstjeneste, og i 2005 blev straf med elektronisk fodlænke indført. Kriminalforsorgen holder bl.a. øje med, at folk gennemfører deres samfundstjeneste, går i behandling og overholder de vilkår, der er, hvis man får en betinget dom.

”Kriminalforsorgens hovedopgave er at fuldbyrde straf.”

Kriminalforsorgens Principprogram, 1993.

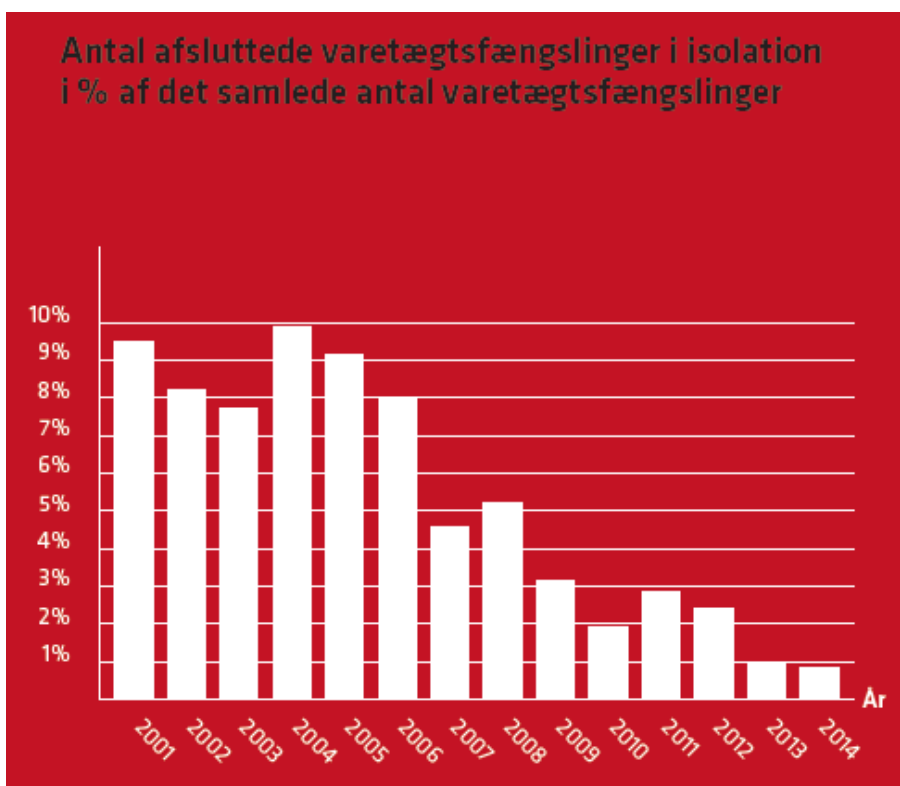
Kriminalforsorgens Statistik, 2014.

VARETÆGT OG ISOLATION

Folketinget vedtog i 2006 stramninger af brug af isolation i forbindelse med varetægt efter mange år med gentagen kritik. Det betød nye tidsbegrænsninger for isolationens længde, hvor højeste grænse nu er 6 måneder. Denne periode kan dog udvides med "udelukkelse fra fællesskabet." Den ændrede lovgivning kan ses i et markant fald i brugen af isolation under varetægt fra 2007 og frem. I 2014 nåede man det hidtil laveste niveau, hvor 0,7 % af de varetægtsfængslede blev placeret i isolation. Tal for varetægtsfængslede isoleret p. g. af "udelukkelse fra fællesskabet" er ikke med i statistikken.

"Varetægtsfængsling og ikke mindst de første uger af en fængselsperiode er forbundet med særlig risiko og sårbarhed. Et udtryk for dette er den relativt høje frekvens af selvmord under varetægt, som flere studier har identificeret."

Frihedsberøvelse, Status 2014-15, Institut for Menneskerettigheder.

Anvendelse af varetægtsfængsling i isolation i 2014, Bilag D, Rigsadvokaten.

TIDSUBESTEMT STRAF

I Danmark er der to typer domme, som kan give tidsubestemt frihedsberøvelse. Livstid og forvaring. Livstidsdommen er en straf, hvor man kan søge Kriminalforsorgen om prøveløsladelse efter 12 år. Får man afslag, kan man søge igen to år efter, og derefter kan man indbringe sagen for domstolene. Det er graverende forbrydelser, som udløser livstidsdomme. Palle Sørensen, som i 1965 blev dømt for drab på fire politibetjente, sad 33 år i fængsel med en livstidsdom. Forvaring er teknisk set ikke en straf, men en foranstaltning, som kan idømmes, hvis der er begået alvorlig personfarlig kriminalitet, og man vurderer, at personen er til fare for andre. Efter tre år skal det årligt vurderes, om den forvarede skal prøveudskrives.

”Forvaring er i dansk ret formelt ikke en straf, men en foranstaltning, der træder i stedet for straf. Sondringen mellem foranstaltning og straf er dog i denne sammenhæng ret teoretisk, og reelt ligger det nærmest at opfatte forvaring som en tidsubestemt straf.”

Anstalten ved Herstedvesters hjemmeside, 2016.

Kriminalitet, Danmarks Statistik, 1998-2014.

LØSLADT OG GÆLDSAT

I Danmark skal dømte selv betale retssagens omkostninger. Det gælder bl.a. omkostninger til forsvarsadvokaten, ekspertbistand eller tekniske undersøgelser. Med gæld til staten, og en plettet straffeattest, kan det være svært at starte et nyt liv efter løsladelsen. Forskningen viser, at reglerne om at pålægge den dømte sagsomkostningerne kan fastholde den dømte i en kriminel løbebane. Bl.a. fordi motivationen til at finde et fast arbejde falder, når staten inddrager gælden gennem lønindeholdelse. Som det eneste skandinaviske land tager Danmark ikke hensyn til den dømtes indtægt, når omkostningerne regnes ud. I Sverige og Norge fastsættes regningen derimod efter den dømtes økonomiske situation, og derfor bliver mindre velstillede personer oftest ikke pålagt at betale sagsomkostningerne.

”Jeg starter ikke bare fra bunden, når jeg kommer ud, men et godt stykke under den. Min straf slutter ikke, når jeg bliver løsladt. Den forsætter resten af livet, fordi jeg aldrig vil kunne blive gældsfri.”

Jack Jönsson, I:Information, 2012.

CAFE EXIT

Det er Kriminalforsorgens vision at bringe straffede videre til et liv uden kriminalitet. Derfor arbejder kriminalforsorgen bl.a. med at give fængslede mulighed for, at få uddannelse, beskæftigelse og behandling for misbrug. Men der findes også tiltag uden for Kriminalforsorgen, der hjælper straffede tilbage til en normal tilværelse, som f.eks. Café Exit. Café Exit blev oprettet i 2007 på initiativ af Fangekoret, præster fra Vestre Fængsel og Apostelkirken og har afdelinger i København, Odense og Aarhus. Her har straffede bl.a. mulighed for job - og gældsrådgivning, samtaler med en psykolog og mentor eller deltage i kultureftermiddage med sang, musik og fællesspisning.

”Det kan ikke lade sig gøre at resocialisere mennesker, der aldrig er blevet socialiseret. Mange af de indsatte har været udsat for omsorgssvigt i familien eller i skolen. Derfor skal samfundet se det som en Gudgivet chance, når en indsat sidder med en lang dom, og sige: ’Nu har vi ham i vores varetægt, skulle vi så ikke få givet ham kompetencer, så han kan blive klar til at fungere i samfundet?’”

Tidligere straffet og informationsmedarbejder i Exit Hans Andersen, I: ”Fra indsat til ansat”, 2012.

RECIDIV

Kriminalforsorgen indhenter årligt oplysninger om tilbagefald til kriminalitet, kaldet recidiv. Tallene viser at ca. en tredjedel af tidligere straffede begår ny kriminalitet inden for to år efter løsladelsen. For alternative strafformer, som fodlænke og samfundstjeneste, er recidivet lavere. Det kan skyldes, at disse strafformer gør det muligt at afsones i hjemmet, og derfor ikke medfører tab af arbejde eller kontakt til familien. Det er dog svært at sammenligne recidiv på tværs af afsoningsformer, da alternativ afsoning bruges for mindre alvorlige forbrydelser end fængselsstraf.

”Det er meget lettere at undgå og falde ind i ny kriminalitet, hvis man er i arbejde, hvis man har en uddannelse, og hvis man har kontakt til sin familie.”

Vicedirektør for Kriminalforsorgen Annette Esdorf, I: Berlingske, 2014

RECIDIV FOR FÆNGSELSSTRAF, FODLÆNKE OG SAMFUNDSTJENESTE 2008 – 2012

	2008	2009	2010	2011	2012
Afsonet fængsel	33,7	36,8	37,7	37,8	37,1
Afsonet i fodlænke	20,2	18,7	18,1	16,9	17,7
Samfundstjenestedomt	17,9	19,7	20,0	20,3	18,1

Kriminalforsorgens recidivstatistik, 2014.